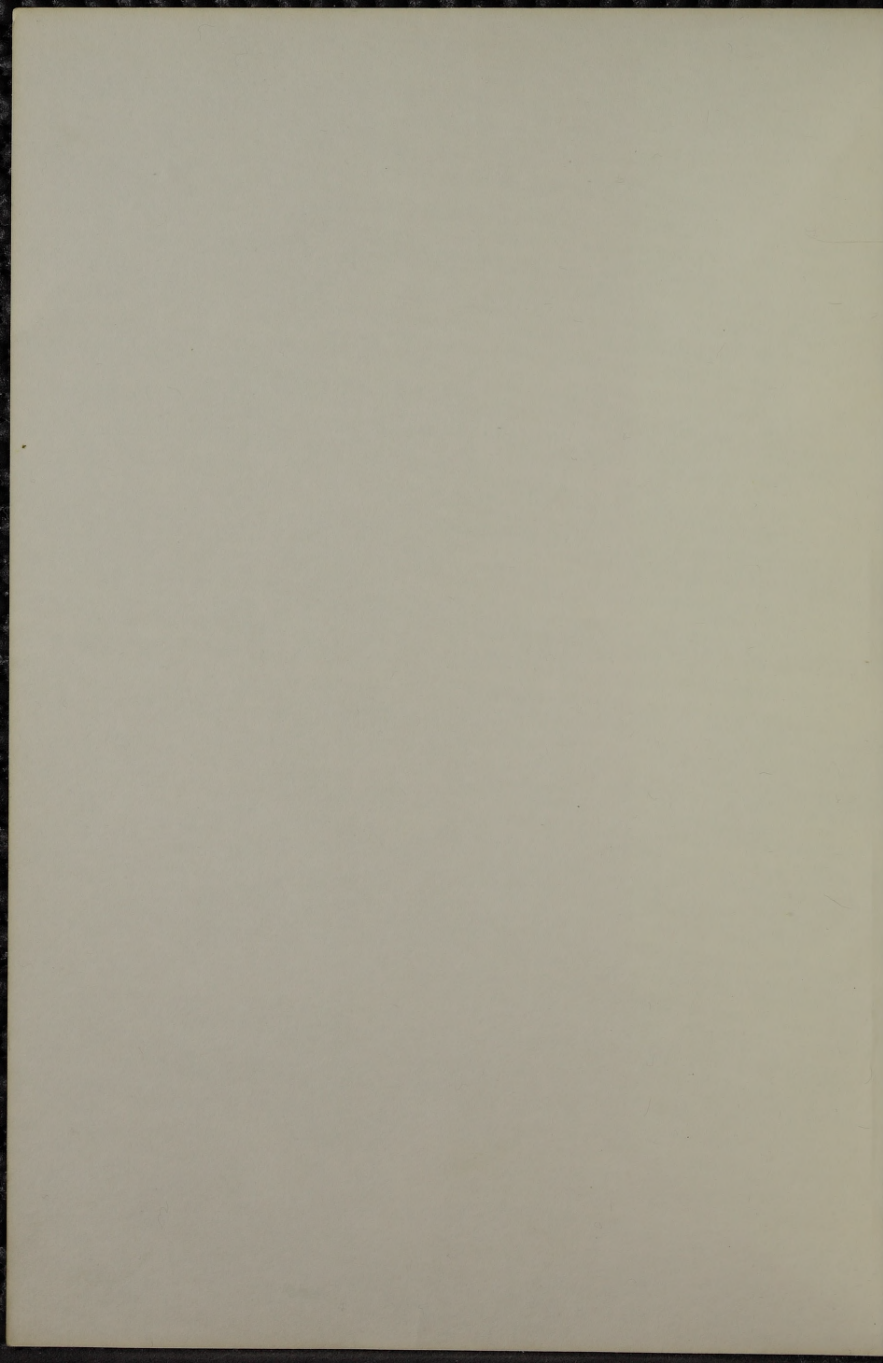
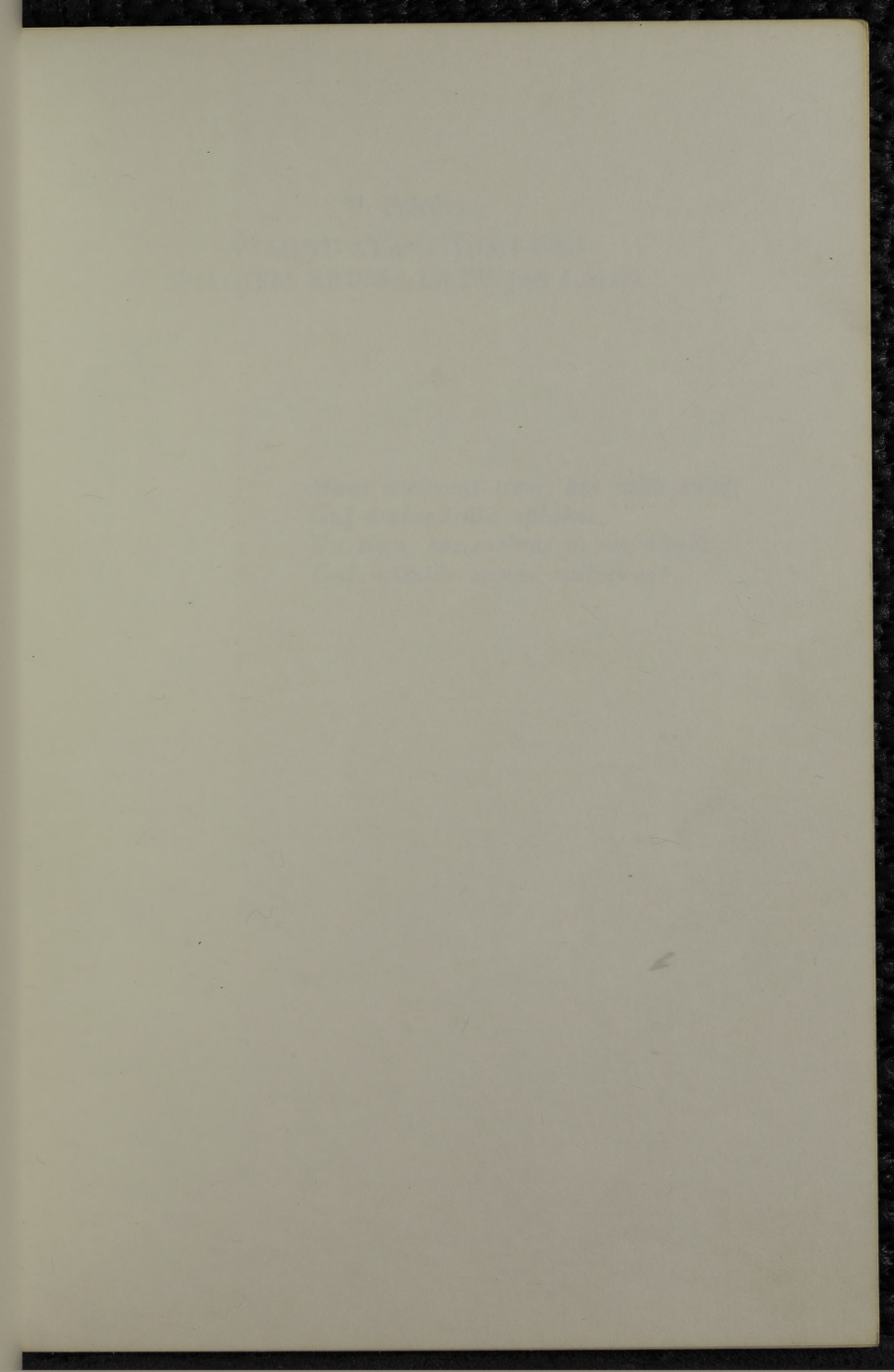

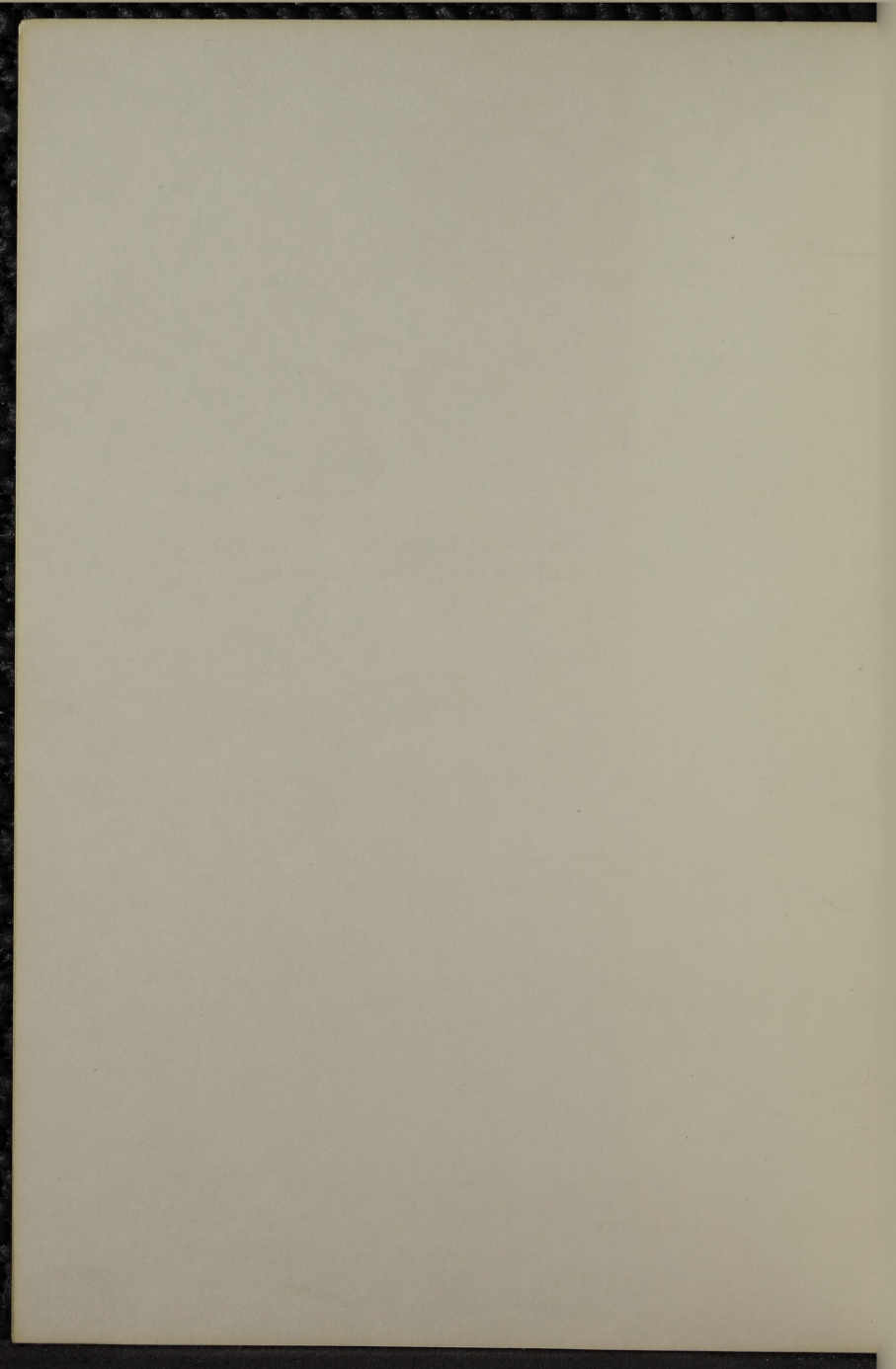
N. Priede

Pa spiegu pēdām

N. Priedes

ATMIŅU STĀSTĪJUMI PAR
SPIEGIEM BRĪVĀS LATVIJAS LAIKĀ

*Mans sveiciens tiem, kas zaļās sūnās
Guļ dzeloņdrāžu aplokos,
Un tiem, kas melnās purva dūņās
Guļ mīkstās zemes spilvenos!..*

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

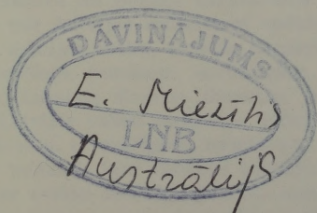
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

~~96-3~~
121

L
9

N. Priede

Pa spiegu pēdām

VAIROGS

1 9 6 7

Ilustrējis Brunis P.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTEKA

~~96 1.944~~

0302063476

Printed by Sala Press, Sydney

Ievads

1932. gadā brīvā, demokrātiskā Latvija varēja laimīgi svinēt savu 14. dzimšanas dienu. Latvju karavīri lielā vienotībā, smagās, asiņainās cīņās no 1918. līdz 1921. gadam aiztrieca pār robežu lielākos Latvijas ienaidniekus — krievus un vāciešus. Bija sasniegti bagātīgi panākumi valstī visās kultūras un saimnieciskās dzīves nozarēs. Bet, diemžēl, nebija saskanas iekšējā politikā. Saeimas simts deputāti bija saskaldījušies daudzās sīkās grupās, kas viena otru apkaņoja neauglīgos strīdos. Biežās valdības krīzes savā labā izmantoja komunistiskā Krievija un ekspansīvā Vācija. Šis lielvalstis, kas senos laikos daudzkārt bija mūsu senčus verdzinājušas un slepkavojušas, atkal veica priekšdarbus, lai kādu dienu iebruktu un iznīcinātu brīvo Latvijū. Viens no šādiem priekšdarbiem bija — Latvijū izspiegot. Slepnam spiegu darbam Maskava un Berlīne izraudzīja un algoja Latvijas visādu tautību pavalstniekus: ar kriminālu pagātni, avantūristus, par naudu uzpērkamus cilvēkus; tāpat iesūtīja no savām valstīm zem maskas kā žurnālistus, tirdzniecības aģentus, diplomātus Maskavā un Berlīnē sagatavotus spiegos. Tie slepeni vāca zinas par Latvijas militāriem spēkiem, to vadību: kara ministriju, armijas stābu, lielāku kara spēka vienību komandieriem, ieročiem, municiju, noliktavām, par aizsargiem, robežsargiem, Latvijas slepeno dienestu, policiju. Tāpat vāca zinas par Latvijas valsts iestādēm, fabrikām, dzelzceļiem šosejām, tiltiem u. c. svarīgiem objektiem.

Bija pat nedaudz labi atalgotu latviešu virsnieku un ierēdņu, kuri par valūtu strādāja jūdasa – nodevēja darbu.

Lai šos nodevējus un no ārzemēm iesūtītos spiegos atklātu un apkarotu, kara ministrs ģenerālis Balodis no īpašām naudas summām, ko bagātīgi pelnīja plašais Armijas ekonomiskais veikals, atļāva Armijas stāba III nodaļas pulkvedim Viņantam slepeni financēt un uzturēt pretizlūkošanas grupu, kuras darbību zināja tikai viņš un grupas priekšnieks Caune. Pēdējais jau Latvijas atbrīvošanas cīņu laikā bija vadījis stābā slepeno ziņu dienestu. Tagad viņš valsts drošības intere-

sēs bija noorganizējis ziņotāju tīklu visā Latvijā: kara iestādēs, valsts, pašvaldības un privātos uzņēmumos, policijā, aizsargos un arī no valstiski noskaņotiem iedzīvotājiem. No šo ziņojumu kaudzēm Caune, apveltīts ar īpašām spējām, prata „izcelt” labi maskējušos spiegos. Viena spiega gaitu izsekošana savukārt deva iespēju atrast citus spiegos vai kurjerus. Kurjera uzdevums bija ar vienu roku saņemt no spiega ziņojumu, parasti rakstītu šifrā uz maza zīdppapīriša, un ar otru roku spiegam iedot naudu. Sekojošie stāsti un tēlojumi par spiegiem ir faktiski notikumi brīvajā Latvijā, ar nedaudz minējumiem. No pretizlūkošanas grupas šais stāstos minēti divi darbinieki — ALNIS un JANKA. Savas darbības laikā viņi izsekoja un atklāja vairākus spiegos, starp tiem arī meistarspiegos: mērnīeku Matisonu Rīgā un armijas kapteini Fridrichsonu Daugavpilī. Pēc Alņa un Jankas nāves, izpildot viņu vēlēšanos, nododu atklātībai šo grāmatu Pa spiegu pēdām, kas sarakstīta pēc abu atstātām piezīmēm.

Armijas stāba III nodaļas un pretizlūkošanas grupas darbinieki šai grāmatā saukti pieņemtos vārdos.

Kruķis

Alnis un Janka, dabūjuši iespējamās ziņas no sētnieka un mājas saimnieka, izrakstījuši datus no mājas grāmatas un prefektūras adresu galda un saņēmuši foto kopiju no pasu nodaļas, sāk izsekot kāda Kruķa gaitas, ko vadība tur aizdomās par spiegošanu.

1932. gada februāra mēnesis Rīgā ir ļoti auksts. Sals zem 20 grādiem. Lauskis kokos sper ar šautenes troksni. Alnis un Janka dodas uz Pārdaugavu — Torņkalnu, pie Bērnu slimnīcas. Viņiem jānovēro māja pretī tramvaja depo. Tajā dzīvo liela auguma latvietis Kruķis, 32 gadus vecs, brutālu seju. Viņš izliekas par klibu un, staigājot ārpus mājas, lieto krukus. Agrs rīts, strādnieki dodas darbā. Salstošās kājas dauzīdami, degunus un ausis berzēdami, ļaudis spiežas 7. līnijas tramvajā. Tur siltāk. Arī Alnim un Jankam salst un jākustas, bet tā, lai vienmēr paturētu acīs mājas izeju. Kruķis iznāk klibodams, krukī padusē, un ilgi vēro apkārtni, tad ar apbrīnojamu veiklību pēdējā brīdī ielec tramvajā. Alnis un Janka tikko paspēj viņam sekot, ieraujoties piekabes vāgī. Pie Arkādijas dārza Kruķis izkāpj un vēro tramvaju. Zēni ir spiesti braukt līdz nākamai pieturai. Drīz viņi Kruķi ierauga Arkādijas dārzā, mierīgi soļojam Iekšrīgas virzienā. Pie Ranka dambja Kruķis iekāpj 9. līnijas tramvajā un brauc pāri pontona tiltam. Zēniem laimējas — viņus uzņem savā mašīnā pazīstams šoferis, un tie Kruķi noķer Daugavmalā, pretī Grēcinieku ielai. Pieturā pie valsts prezidenta pils Kruķis izkāpj un, apkārtni vērodams, iet pāri Pils laukumam, tad pa Lielo Pils ielu. Reizēm nervozi skatās atpakaļ, uzlicis zilas acenes. Arī zēni paspējuši sevi nomaskēt ar acenēm un pīpēm. Pēkšņi Kruķis ieslīd kādā namā, bet drīz ir atpakaļ ielā un vēro apkārtni. Pēc tam atkal ieiet namā un pazūd. Pārbaudot namu, izrādās, ka tam no sētas otra izeja, caur kuŗu satrauktais spiegs pazudis.

Otrā rītā Alnim jāuzsāk novērošana vienam. Pēc strādniekiem, silti saģērbušies, darbā dodas ierēdņi, bet Kruķis nerādās. Pārmaiņus izstāvējies visās iespējamās vietās, pat tuvējā kapsētā, Alnis ir laimīgs, ieraudzījis pazīstamu kun-

dzi, kas dodas iepirkties. Alnis viņu tišām kavē, lai būtu pārmaiņa un cita dekorācija nepateicīgajam darbam. Beidzot Krukis iznāk. Šoreiz viņš izturas mierīgāk. Iekāpj tramvajā un brauc līdz centrāltirgum. Pārsēžas 5. līnijā un pa Latgales ielu brauc līdz gala punktam. Pie Kvadrāta gumijas fabrikas nogriežas plavā un iet Šķirotavas stacijas virzienā. Alnis ir sprukās! Spiegs kļūst nervozāks un bieži skatās atpakaļ. Interesanto izsekošanu Alnis negrib pārtraukt, bet spiegs to nedrīkst manīt. Stāvokli glābj kāda māmiņa un balta kaza plavā. Par spiegu lietām nekā nezinādamas, tās it kā kļūst III nodaļas „darbinieces”. Zinkārīgajam Alnim māmiņa labrāt izrāda ganības stacijas virzienā. Nomierinājies, Krukis klibo uz staciju. Bet Alnis ar māmiņu, jokus triekdami un nendami ar kazu, seko spiegam. Stacijā Krukis iekāpj Skrīveru vilcienā un aizbrauc. Alnis zvana uz Rīgu vadībai; tā uzdod Jankam sekot spiegam ar nākamo — Daugavpils ātrvilcienu. Skrīveru stacijā Janka redz, ka Krukis iekāpj vilcienā pavisam mierīgs. Daugavpilī viņš atkal nervozi uzvedas un solo pa Rīgas ielu. Iegriežas Dobrovina dārzā, atsēžas, vēro Zemgales divīzijas stāba atsev. nodaļas namu. Tad iet uz šosejas dambi, skatās visapkārt. Iekāpj ormanī un aizbrauc cietokšņa virzienā. Jankam laimējas — par labu dzeramnaudu kāds krievu zemnieks ar savu sirmīti un kokasu ratiem noķer ormana kleperi. Jankam izdodas novērot, ka Krukis sarokojas ar cietokšņa sardzes virsnieka vietnieku un ka viņi aumainās aploksnēm. Patiesībā virsnieka vietnieks Krukim iedeva nepareizas ziņas par garnizonu un cietoksni, ko bija safabricējis Armijas stāba III nodaļas Caune. Par šīm „zinām” sardzes virsnieka vietnieks no Kruka saņēma smuku naudiņu — Maskavas atsūtītos īstos Latvijas latus! — Pēc brauciena uz Daugavpili, Alnis un Janka ierauga Kruki Rīgā tikai pēc 4 dienām un uz īsu laiku. Kā arvien klibodams, Krukis iznāk no mājas un Jelgavas šosejas pārtikas veikalā iepērkas. Kādu nedēļu Kruki neredz, tad atklājas, ka viņš saimniekam pirms dienām trim teicis, ka aizbraucot dzīvot pie radiem Alūksnē. Vadība domāja, ka Krukim laimējies pāriet robežu, pēc cita spiega piedraudējuma, lai čekai atbildētu par naudas izšķiešanu, piegādājot nederīgas ziņas.

Spiegs kļūst nervozāks...

Meijers

1933. gada oktobra mēnesī pretizlūkošanas vadībai nāca zināms, ka Iciks Meijers Maskavas uzdevumā vāc ziņas par Rīgas militāriem spēkiem un citiem valsts objektiem.

Meijers ir turīgs ebrējs, neprecējies, 45 gadus vecs, resns, maza auguma. Nēsā tumšas acenes. Kopā ar māti viņš Stabu ielā, blakus sinagogai, apdzīvo lielu, lepnu dzīvokli. Mātei un līgavai Zārai nav zināms, ka Iciks nodevies bīstamam darbam — spiegošanai. Kopā ar citu ebrēju viņam pieder neliela naglu fabrika Ganību dambī Sarkandaugavā. Arī kompanjons nezina Icika tumšās gaitas.

Vadība ir atradusi Stabu ielā, pretī Meijera nama izejām ielas otrā pusē, uzticamu cilvēku dzīvokli, kur caur logu var labi redzēt Meijeru iznākam no mājas. Alnis un Janka pārmaiņus vēro un priecājas par dekoratīvo Stabu ielu, jo lapu koki ar dzeltenām un citu toņu krāsām izskatās kā pasakā. Ap desmitiem rītā Meijers, labi gērbies, iznāk pa nama vārtiem un apkārt skatīdamies iet uz Marijas ielas stūri, kur iekāpj 3. līnijas tramvajā un brauc līdz Nacionālajam teātrim. Tur pārsēžas 6. līnijā, brauc pa Valdemāra ielu, Pulkveža Kalpaka bulvāri, Pulkv. Brieža ielu, Ganību dambi, kur izkāpj un ieiet savā fabrikā. Pēc dažām stundām atkal iznāk un ar tramvaju brauc uz Iekšrīgu. Ieiet Galvenā pastā, staigā, vēro publiku, šķiet, kādu meklē. Pēc brīža, neatradis gaidīto, iziet uz Kr. Barona ielas, soļo, tad iegriežas Merķeļa ielā. Pie Latviešu biedrības nama Meijers satiekas ar III nodaļas izraudzītu cilvēku, kas tēlo Maskavas spiegu, un Meijers tam tic. Abi „draugi” runādamies ieiet Vērmanes dārzā. Pēc brīža viņi izšķīras, un Meijers aizbrauc mājās. Bet drīz atkal iznāk pa parādes durvīm un vēro ielu. Tad ātrā gaitā dodas uz Marijas ielas pusi, pie Staburaga restorāna iekāpj taksametrā un brauc uz Pārdaugavu, cauri Ilģeciēmam — uz lidlauku. Alnis un Janka redz, ka Meijers to fotografē. Pēc tam, atkal ar taksi, aizbrauc atpakaļ uz Rīgu.

Vakarā ap septiņiem Meijers iznāk no mājas un iet pa Stabu ielu. Netālu no Brīvības ielas viņš cērtas atpakaļ un

Tērbatas ielas stūrī vēro apkārtni. Pēc tam ieiet kādā lielā namā Stabu ielā. Caur durvju stiklu brīdi vēro ielu. Pusnaktī Meijers iznāk no nama un aiziet mājās. Otrā dienā viņš iznāk ap pusdienas laiku un ātri iet uz zināmo namu Stabu ielā. Alnis paspēj aizsteigties Meijeram priekšā un ieiet nama kāpņu telpā, lai novērotu, kuŗu dzīvokli Icīks apmeklē. Tas arī ienāk kāpņu telpā un atkal brīdi vēro ielu. Tad steidzas augšā un ieslīd kādā dzīvoklī. Alnis un Janka vēlāk uzzina, ka tur dzīvo pārtikusi ebrēju ģimene, kuŗas atvase Zāra lolo cerības kļūt par Meijera kundzi. Vēlā naktī Meijers, pavisam mierīgs, aiziet mājās. Otrā rītā ap desmitiem iznāk un ar 3. līnijas tramvaju brauc uz Daugavmalu. Tur pārsēžas 9. līnijā un brauc uz Ilģeciemu, kur izkāpj un uziet Dzegužkalna virsotnē, izdara vairākus foto uzņēmumus, pēc tam satraukts aiziet tramvaja virzienā. Zēni spiegam neseko, bet atklāj, ka no Dzegužkalna var pārredzēt plašu Pārdaugavas — Ilģecima apkārtni, galvenais — Aviācijas un Autotanku pulku mītnes.

Pēc dažām dienām Meijers, labi atpūties, iznāk no mājas un iet pa Stabu, Avota, Blaumaņa Krišjāņa Barona ielām. Pie Jaunāko Ziņu miljonāra A. Benjamiņa skaidstā nama atkal satiekas ar Armijas stāba III nodaļas cilvēku. Drīz abi izšķiras, Meijers aizbrauc mājās. Otrā rītā viņš jau ap septiņiem iznāk un ar tramvaju brauc līdz auto ostai, kur iekāpj autobusā un brauc uz Bolderāju. Tur uz Lielās un Miglas ielu stūpa nozūd. Alnis un Janka vēlāk spiegu ierauga Daugavgrīvā, ejot garām Krasta artilērijas pulka mītnēm, pēc tam pāri Lielupes tiltam un gar Sapieŗu pulka kazarmēm. Spiegs ir satraukts, tādēļ zēniem visas viņa izrīcības neizdodas novērot, un tas kādā mazā ieliņā pazūd. Nākamā dienā — sestdienā pie Meijera ieiet viņa līgava Zāra. Bet drīz atkal parādās durvis un aiziet. Pēc dažām stundām arī Meijers iznāk, mierīgs soļo, Avotu ielas stūrī iekāpj 3. līnijas tramvajā un brauc pa Avotu un Jāņa Asara ielām līdz Grīziņkalnam. Uzkāpj kalnā un vēro 5. Cēsu kājnieku pulka mītnes, izdarīdams arī vienu fotouzņēmumu. Pēc tam iet pa Pērnavas un Dārzaugļu ielām, caur ģimenes dārziņiem, uz Plkv. Zemītāna staciju un tālāk uz lielajiem valsts uzņēmumiem — Vefu un Vairogu. Spiegs ilgi vēro šīs Baltijas valstu lielākās un

svarīgākās fabrikas un foto kameru rokās paslēpis izdara vairākus uzņēmumus. Pēc tam ar taksometru aizbrauc. Vairākas dienas Meijers nerādās, tad kādu pēcpusdienu atkal iznāk, ātri iet uz Brīvības ielu, kur iekāpj 12. līnijas tramvajā un brauc līdz Krusta baznīcai. Tur izkāpj. Alnim un Jankam neveicas — spiegs ir ļoti satraukts un lēni iet Vidzemes artilērijas pulka novietnes virzienā. Zēni spiegam neseko, bet ieņem „pozīcijas” pie Krusta baznīcas. Pēc kādas stundas spiegs atgriežas un ar tramvaju aizbrauc Rīgas virzienā. Pēc šīm satrauktajām gaitām Meijers vairākas dienas nerādās. Alnis un Janka atpūšas un uzaudzina bārdas.

Ir jau vēls rudens. Kokiem lapas nobirušas. Skarbs vējš dzenā čaukstošās lapas pa ielām, renstelēm. Sētnieki steidz tās saslaucīt — rīt ir 18. novembris, brīvās Latvijas dibināšanas svētki. Ielu malās izliek ploškas, piepildītas ar eļļu, tās tumsā aizdedzinās, tad ielas izskatīsies kā liesmu virves. Sarkanbaltsarkano karogu mežs jautri plīvo pretī debesīm. Kaŗavīri rītdienas parādei spodrina ieročus, pogas un zābakus, uzpoš arī telpas. Latvju tauta, gan pilsētās, gan lauku sētās, gatavojas lielākajiem Latvijas svētkiem. Nama mātes cep un vāra, rīt viss būs slēgts. Rīt katrs saģērbisies svētku drānās, ies uz svētku aktiem. Valsts prezidenta pili, kaŗavīru klubus, mācības iestāžu, organizāciju un visādu biedrību svētku zāles visā Latvijā dekorē ar valsts karogiem, lauru kokiem un skaistajiem brūklenājiem. Vainagus vij Latvijas vissvētākajām vietām: Brīvības piemineklim un Brāļu kapiem.

Arī spiegs Meijers šonakt ir ilgi augšā. Vai arī viņš kam gatavojas? Vai viņš arī pateiksies kritušajiem latvju varoņiem, kas izcīnīju brīvu Latviju arī viņam, lai viņš varētu dzīvot kā niere taukos un kļūt pat bagāts? Jā, spiegs gatavojas, bet — brīvās Latvijas bērēm. Visus savus spiegošanas materiālus viņš sagatavo nosūtīšanai uz Maskavu.

Saulains 18. novembra rīts. Alnis un Janka jautrā omā dodas novērot Meijeru Stabu ielā. Tramvaji, izrotāti ar valsts un Rīgas krāsu karodziņiem, priecīgi dārdēdami skrien pa sliedēm. Janka, būdams Lačplēša kaŗa ordeņa kavalieris, dusmojas, ka nolādētā spiega dēļ viņš nevar piedalīties parādē Esplanādes laukumā un pēc tam svētku mielastā. Kamēr

...ir 18. novembris, brīvās Latvijas dibināšanas svētki.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTEKA

96-1.941

Janka sūta Meijeru pie visiem velniem, tas iznāk no mājas ar dārgu dzeltenas cūkādas portfeli rokā un iet uz Brīvības ielu. Skaistā svētku diena un kara orķestru marši sacēlušī rīdziniekus kājās, tie plūst parādes laukumā virzienā. Vai spiegs Meijers arī iet skatīties parādi? Viltīgām acīm viņš vēro Rīgas garnizona kara spēka daļas, kas saules apmirdzētās uniformās, tērauda ieročiem spīdot, marša taktī soļo. Spiegs virzās pa pieblīvēto Elizabetes ielu. Pie Esplanādes restorāna Meijers satiekas ar brutāla izskata vīrieti, kuŗu vadība vēlāk atzina par robežai pāri sūtītu Maskavas agentu. Maskavietis un Meijers apmainās ar aploksnēm un izšķīras. Šinī mirklī Alnis un Janka domāja, ka maskavietis būtu jāarestē un, ja viņš bēgtu, jāievaino, bet vadība domāja, ka labāk arestēt vēlāk un ilgāk novērot spiegu gaitas, lai vairāk atklātu. Ne vienmēr tas laimējās; un arī maskavietis ar Meijera iedotiem fotouzņēmumiem un ziņojumiem pazuda.

Pēc satikšanās ar Meijeru maskavietis steidzīgi iet pa Elizabetes ielu un pie mazā Vērmanes restorāna iekāpj taksīti. Dodas uz Latgales priekšpilsētas pusi. Daugavpils un Sadovņikova ielu stūrī atlaiž taksi un kādā sētā nozūd, bet drīz ir atpakaļ ielā un vēro apkārtni. Alnis un Janka piepūš vaigus — ar šo spiegu jābūt uzmanīgam! Lietodams parastos spiegu trikus: skatīšanos logos, aizmugures vērošanu u. c., maskavietis iet pa Valmieras, tad Matīsa ielu un — ieiet Matīsa kapos! Nu Alnis un Janka ir tintē. Viņi baidās spiegam tālāk sekot. Kādu brīdi pakavējušies pie kapu pieminekļu darbnīcas un vērodami kapu vārtus, zēni noraksta maskavieti zaudējumos. Pārrunādami dažādas varbūtības, viņi iet gar kapiem, centrālcietumu, šķērso dzelzceļa tīklu un nonāk pie 4. Valmieras un 6. Rīgas kājnieku pulku mītnēm.

Ko maskavietis darīja kapos un kā izkļuva no turienes, nebija zināms. Taču laime vēl stāvēja zēnu pusē... Lielās blokmājas un apkārtnes iedzīvotāji sagaida karavīrus, kas ar marša skaņām atgriežas no svētku parādes. Arī Alnis un Janka iet viņus skatīties, un — zēni svīst aiz pārsteiguma: iespiedies starp sievietēm un bērniem, ar lielu interesi maršējošos latvju karavīros noskatās arī Matīsa kapos nozudušais maskavietis! Dzīvā kustība Samarina un Latgales lielās palīdz zēniem sekot tālāk viltīgajam spiegam. Tas ie-

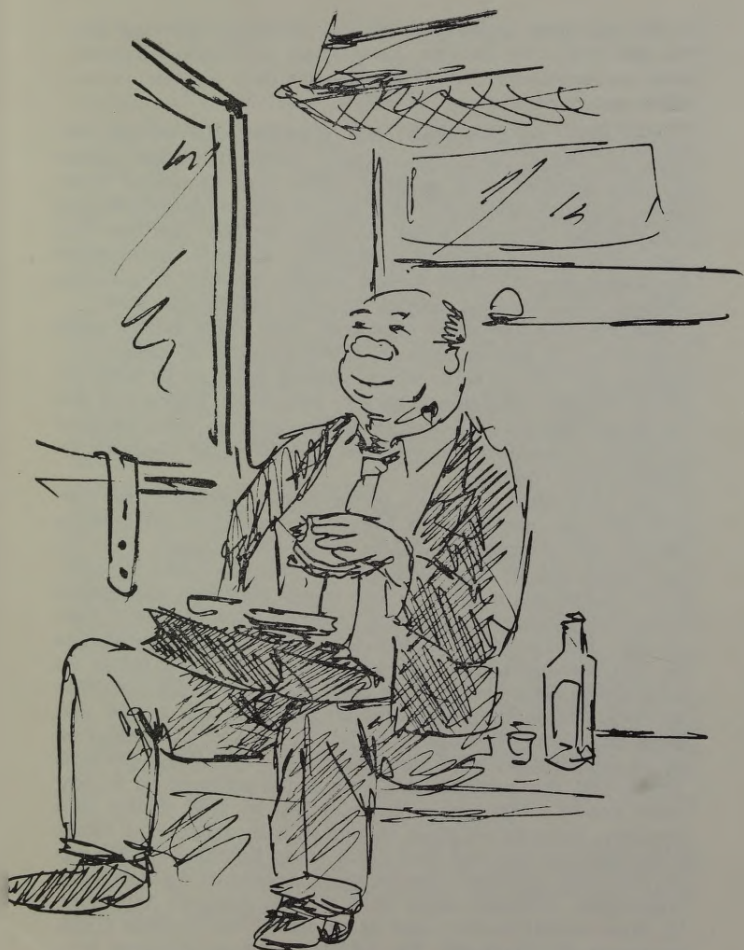
kāpj 5. līnijas tramvajā un brauc uz Iekšrīgu. Pie prefektūras pārsēžas 3. līnijā un brauc uz Avotu ielu. Pie Pāvila baznīcas maskavietis izkāpj un iet pa kluso Rumpmuižas ielu Intendantūras virzienā. Pēkšņi tas cērtas atpakaļ, šķērso dzelzceļa līniju un, nervozi atpakaļ skatīdamies, iegriežas Lienas ielā un galīgi pazūd pārgurušo zēnu acīm.

Pēc sastapšanās ar maskavieti Alnis un Janka vairākas dienas Meijeru neredz, bet zēni zina, ka viņš ir mājā. Beidzot Meijers iznāk un ātri soļo uz Marijas ielas pusi. Lai gan tramvaja pietura ir tieši pie Meijera dzīvokļa, spiegs šo priekšrocību nekad neizmanto. Viņš iekāpj tramvajā un aizbrauc uz savu naglu fabriku. Vēlāk noskaidrojās, ka Meijers teicis fabrikas līdzīpašniekam, ka gribot dažas nedēļas atpūsties un ciemoties Rēzeknē pie radiem. Pēc dažām stundām Meijers iznāk no fabrikas un ar tramvaju aizbrauc pie līgavas. Vēlu naktī viņš iznāk un pavisam mierīgs aiziet mājās.

Ir iestājies — kā senie latvieši teica — „suņa laiks”. Plosās ledus auksta sniega vētra. Nedod Dievs šādā laikā būt ceļā! Bet Meijeram šāds laiks kā gaidīts, jo sniega puteņi dzēš ne tikai dzīvnieku, bet arī spiegu pēdas.

Vakarā ap sešiem Meijers iznāk no dzīvokļa silti saģērbies, ar vienkāršu, piepampušu portfeli rokā. Brīdi vēro Stabu ielu, tad iet Marijas ielas virzienā. Pēkšņi cērtas atpakaļ un ieiet atkal mājā. Pēc minūtes iznāk un pamatīgi novēro ielu. Tad ātri iet uz Marijas ielas pusi, pie Staburaga restorāna iekāpj taksītī un aizbrauc uz Vidzemes staciju. Tur iekāpj Vecgulbenes — Zilupes vilcienā. Gaŗo dzelzceļa posmu Rīga — Ieriķi — Vecgulbene Meijers noguļ veselīgā miegā. Starp Vecgulbeni un Zilupi viņš no piepampušā portfela izceļ lielākam laikam bagātīgi sagatavotās sviestmaizes, kafijas pudeli un ietur kārtīgu azaidu... Latvijas austrumu apgabalā, Latgales — Krievijas pierobežā ir vētrains nakts ar lielām sniega pārslām, kad Meijers izkāpj gala stacijā Zilupē. Viņš ir sagatavojies slepeni pāriet robežu. Jāpieņem, ka no maskavieša Rīgā saņemtā aploksnē bija čekas norādījumi Meijeram, kā viņam pazust no Latvijas. Tāpat jāpieņem, ka maskavietis uzpirka Latvijas — Krievijas pierobežas krievu tautības zemnieku Zļeku, kas Meijeru sagaidīja Zil-

upes stacijā un ar savu zirdziņu aizveda uz savu māju. Lai nebūtu liecinieka, Meijers rīkojās kā čeka bija pavēlējusi: viņš nošāva Zļeku un caur piesnigušo mežu un purvu steigās tikt pāri robežai, bet modra robežsarga spalgs šāviens spiegu Mejeru noguldīja ar ceļa maizi portfeli.

un ietur kārtīgu azaidu...

Černovs

Var teikt, ka Daugavpils bija visnozīmīgākā pilsēta Latvijā. Jo vecajā, cara laikā celtajā cietoksnī atradās brīvās Latvijas armijas pati stiprākā dūre pret austrumu ienaidnieku. Šai stratēģiski svarīgajā pilsētā bija novietoti trīs kājnieku pulki, jātnieku pulks un citas armijas vienības. Šos militāros spēkus Maskavas slepenais dienests sistematiski izspiegoja, gan pārsūtot tuvējai robežai Krievijā sagatavotus aģentus, gan vervējot spieģus Latvijas iedzīvotāju vidū.

Arī Černovs vāc ziņas Maskavai. Viņš dzīvo nelielā mājā Viļņas ielā. Ir krievu tautības, vidēja auguma, 38 gadus vecs. Viļņas iela nav bruģēta. Sausā, vējainā laikā pa to joņo putekļu mākoņi, bet lietus laikā ielu klāj dubļi. Viļņas ielā dzīvo tikai krievi un poļi, izņemot vienu jātnieku pulka kapteini un vienu instruktoru, un vēl ielas galā dzīvojošu bārdainu intendantūras virsnieku.

1936. gadā Alnis un Janka, piemērojoties apkārtnē, arī pārvērtušies par noplukušiem krieviem un uzsāk novērošanu Viļņas ielā. Černovs no mājas iznāk tikai vakarā. Viņš iet pa Viļņas, tad 18. novembra ielu un iegriežas Rīgas viesnīcā, kurai ir ļoti slikta slava — īsta tumšu elementu salasīšanās vieta. Drīz Černovs no turienes iznāk un ieiet kinoteātrī Ede-ne. Pēc izrādes aiziet mājās. Otrā rītā Černovs, maskējies ar lielām acenēm, ātri soļo pa Varšavas, Lāčplēša ielām un ieiet ebrēja Katca mājā. Drīz atkal iznāk un aiziet cietokšņa virzienā. Staigā starp cietoksnī un Daugavu, kur krastā sauļojas un peldas cietokšņa kaŗavīri. Tad dodas pāri tiltam uz Grīvu, un kādā šīs pilsētiņas ielā nozūd. Otrā dienā, Černovu Viļņas ielā nesagaidījuši, Alnis un Janka aizbrauc uz Stropu ezera krastu svētīt Jāņus. Tur virsnieki un viņu dāmas rīko ligošanu. Lai gan no Jāņu alus noreibuši, acīgie zēni tomēr naktī pamana Černovu, kas ložņā starp līgotājiem. Kāds uzdevums bija spieģam? Sastapt kādu virsnieku? To neizdodas noskaidrot. Nākamā dienā zēni sagaida Černovu Viļņas ielā. Mazu sainīti padusē, viņš iet uz staciju un ar Rīgas vilcienu brauc līdz Pļaviņām. Tur izkāpj un iet pa Dzelzceļa ielu,

tad iegriežas Apeldofta veikalā. Drīz atkal iznāk un soļo uz Daugavas ielas pusi. Apstājas pie kino un vēro otrā pusē ielai esošo Latgales divīzijas stāba ēku. Pēc tam dodas uz Baznīcas ielu, iet gar virsnieku klubu un nonāk stacijā, kur atsēžas 3. klases uzgaidāmās telpās un ietur azaidu no saiņa. Kad iestājas nakts, Černovs atkal iet gar virsnieku klubu un stāba namu, tad tālāk pa Daugavas ielu uz Sarkanā krusta slimnīcas pusi. Pie Dingas dzirnavām apstājas un vēro apkārtni. Sāk atkal iet, gar Daugavas malu, un iegriežas mājā, kur dzīvo kurpnieks Vilks. (Vēlāk pierādījās, ka Vilks, piegādādams ziņas par Latgales divīzijas augstākiem virsniekiem Černovam un Maskavai, bija nopelnījis Rīgas rūpniecības tresta direktora posteni komunistu valdīšanas laikā 1940. gadā). Pēc dažām minūtēm Černovs iznāk un iet uz staciju. Ar vilcienu aizbrauc uz Vecgulbeni. Tur šķērso lielo dzelzceļa tīklu un ieiet šaursliežu stacijas bufetē, kur nopērk alu un desas. Stiprinājies, vēlāk ar vilcienu brauc uz Alūksni. Patālo ceļu no Alūksnes stacijas līdz pilsētai viņš iet kājām. Pils ielā iegriežas kādā veikalā, bet drīz ir atkal ielā. Ātri viņš nu iet gar Alūksnes ezeru uz tuvējo mežu, kur kādai 7. Siguldas kājnieku pulka karavīru vienībai kaujas apmācības. Spiegs ar lielu interesi vēro karavīru veiklību. Pusdienas laikā karavīri atgriežas savās jaunajās, modernajās mītnēs. Arī Černovs iet kazarmju virzienā. Apgājis tām apkārt, spiegs kļūst nervozāks. Skatīdamies apkārt, viņš iet uz pilsētas centra pusi. Šķērso tirgus laukumu, nesoļo gar baznīcu un kādā mazā ieliņā pazūd. Černovu Alūksnē vairs neatraduši, Alnis un Janka aizbrauc atpakaļ uz Daugavpili. Pēc dažām dienām Černovs atkal parādās Viļņas ielā. Ģērbies citā uzvalkā, viņš iet pa Rīgas ielu un iegriežas Kontinentālviesnīcā, bet drīz atkal iznāk un dodas uz eleganto dārza kafejnīcu Francis. Arī tur ilgi neuzkavējas. Spiegs ir sanervozējies: bieži apstājas, veļas logos, vēro aizmuguri. Tad iet pāri jaunajam Daugavas tiltam un atkal Grīvas mazā ieliņā pazūd.

Vairākas dienas Černovu neredzējuši, zēni apjautājas māsaimniekam – krievam. Tas saka, ka Černovs esot aizbraucis „darbā” uz Rēzekni. Vadība domāja, ka viņam bija laimējies atstāt Latviju.

Barons

1938. gadā Rīgā pat avižu puikas zināja, ka Latvijai arī no Hitlera draud briesmas. Pilsētā aizvien vairāk uz ielām parādījās vācu jaunieši zīmīgajās baltajās zeķēs. No Vācijas iebraukušie tūristi, patiesībā spiegi, staigāja pa ielām ādas imitācijas mēteļos. Valdība gribēja aizliegt baltzeķainajiem jaunhitleriešiem grupās demonstratīvi staigāt pa ielām. Tad Hitlera sūtnis iesniedza protestu, jo tiekot aizkarti vācu „nacionālie tērpi”. Mīļā miera labad prezidents Ulmanis ļāva jaunhitleriešiem plāties.

Arī barons nodarbojas ar spiegošanu. Viņš ir vācu tautības, ap 45 gadus vecs, lielu līku degunu — kā jau Latvijas baronam. Alnis un Janka uzsāk novērošanu Marijas ielā starp Rēveles un Pērnavas ielām. Veļas mazgātāja Kalniņa kundze labprāt atļauj zēniem „lūrēt” caur savas istabas logu. Drīz barons iznāk no mājas. Viņš iet pa Marijas, Pērnavas, Kr. Barona ielām un pret karaskolu apstājas. Krāmēdamies pa kabatām, vēro karaskolu. Iet tālāk uz Matīsa ielu, iekāpj 4. līnijas tramvajā un brauc uz galveno pastu, kur iesviež vēstuli. (Šo rozā vēstuli vēlāk pārbaudot, III nodaļas speciālists tajā atrod šifrētu rakstu). Pēc tam barons ieiet Armijas ekonomiskajā veikalā un pa slīdošajām kāpnēm uzbrauc trešajā stāvā. Drīz atkal nobrauc lejā, atstāj veikalu un ieiet populārajā Reīnera kafejnīcā, kur salasās vācieši, ebrēji, melnās biržas mākleri, spekulanti un visādi citi tipi. Pēc kāda laika barons iznāk no kafejnīcas un aizbrauc mājās. Otrā dienā viņš atstāj māju pēcpusdienā; iet pa Marijas ielu, tad iegriežas kāda nama sētas vārtos, bet pēc brīža iznāk pa parādes durvīm un vēro apkārtni. Arī turpmāk taisa spiegu trikus: apstājas pie skatu logiem, vēro aizmuguri. Iekāpj 3. līnijas tramvajā un brauc līdz Aspazijas bulvārim. Tad iet pa Audēju, Kalēju ielām un pie Jaunāko Ziņu redakcijas iebrauc lauzu pūlī, kur satiekas ar Rīgas ielās pazīstamu švītiģu vācieti — atvaļinātu kavalerijas leitnantu dzeltenā uniformā. Drīz abi vācieši izšķiras. Barons aizbrauc mājās. Oficieris, ar modes pātadziņu rotaļādamies, cēli iet pa Vaļņu un

Kaļķu ielām, Zigfr. Meierovica bulvāri un iegriežas Lunas kafejnīcā. Drīz atkal iznāk un iet pa Brīvības bulvāri, Elizabetes ielu. Pie Kara ministrijas viņš apstājas un vēro namu. Tālāk iet pa Valdemāra, Dzirnāvu, Antonijas ielām un iegriežas kādā namā Alberta ielā. No kāpņu telpas oficiēris brīdi vēro ielu, tad uziet kādā dzīvoklī.

Nākamā dienā zēni atkal seko baronam. Atkal viņš Reine-
ra kafejnīcā, bet drīz no turienes iznāk un iet pa Audēju, Grē-
cinieku ielām. Pie Viestura skaņu plašu veikala satiekas ar
resnu pulkvedi-leitnantu, kas strādā Rīgas komandantūrā.
Drīz viņi izšķiras. Barons aizbrauc mājās. Resnais, kūpinā-
dams cigāru, ormanī dodas uz Romas viesnīcu. Greznā pag-
raba izšķērdīgi bagātajā bufetē viņš pasūtina Rīgas tumšo
alu, Doles nēģus īpašā sinepju mērcē un Dzērbenes vēžus.
Gardumus ēdot un tumšo dzerot, resnais „kaļ” plānus. Kā-
dus? Vai arī viņš strādā jūdasa darbu un gaida Hitleru, lai
dabūtu ģenerāļa mundierī? — To neizdevās noskaidrot.

Dedzinošā saule un sakarsušie mūri dzen rīdziniekus ārā
no pilsētas. Arī resnajam sviedri plūst aumaļām, raušoties
ārā no ormaņa. Viņš iekāpj jūrmalas vilcienā un brauc uz
Majoriem. Tur Jomas ielā ieiet vasarnīcā, kur šūpuļkrēslā
zem priedēm, pidzāmā ietērpies, ērti šūpojas un, droši vien,
spiega plānus kaļ barons. Pusizģērbies, resnais nodzīvo ba-
rona sabiedrībā līdz saules rietam. No vasarnīcas viņi iznāk
atsevišķi, iekāpj katrs savā vagonā un brauc uz Rīgu.

Otrā dienā barons, maskējies ar acenēm, iznāk no mājas
un iet pa Marijas ielu. Uz Dzirnāvu ielas stūra, pie Valdmaņa
pulksteņu nama, skatās logā un atspīdumā vēro gājējus aiz-
mugurē. Pēc tam kino Paladiuma vitrinā atkal vēro aizmugu-
ri. Iet tālāk uz kino Kolizeju un atkārtoti to pašu. Raiņa bul-
vāra stūrī pie Bellevue viesnīcas satiekas ar švītīgo oficiēri,
un abi dažas minūtes sarunājās. Oficiēris, ar pātadziņu rota-
lādāmies, aiziet mājās. Barons kioskā nopērk laikrakstu un
ieiet Bellevue viesnīcā ēst pusdienas. Pēc tam ar vilcienu
aizbrauc uz Jelgavu. Tur iet pa Akadēmijas un Katoļu ielām.
Poruka ielas stūrī uzmanīgi vēro apkārtni, tad ieiet Beišes
viesnīcā. Pēc kāda laika iznāk, iet pa Katoļu ielu un iegriežas
Latviešu biedrības bufetē, bet drīz ir atkal ārā un nervozē-

dams iet uz Pils ielu. Pēkšņi cērtas atpakaļ un Poruka ielā nozūd.

Nākamā dienā Alnis un Janka seko baronam Rīgas ielās. Iegājis Reintera kafejnīcā, viņš izdrāžas tūlīn ārā un iet pa Vaļņu ielu, tad gar Kaŗa muzeju Torņa ielā. Netālu no Latvijas bankas barons satiekas ar resno, bet drīz izšķiras. Resnais ieiet Latvijas bankā un pēc tam dodas uz darbu komandantūrā. Barons aizbrauc mājās. Tikai pēc dažām dienām viņš atkal iznāk un ar tramvaju aizbrauc uz galveno stāciju. Tur sāk tālu ceļu — uz Ventspili. Galā nonācis, lielo attālumu no stacijas līdz pilsētai iet kājām un bieži skatās atpakaļ. Alnis un Janka ir spiesti ieturēt distanci, tādēļ spiegu pazaudē. Vēl zēni baronu pamana Pils ielā, un tad viņš pazūd pavisam.

Iestājies baigu nojautu laiks, Eiropā valda satraukums, Hitleri nepārtraukti rībina kaŗa bungas. Latviju piespiez ielaist krievu kaŗaspēku Liepājas un Ventspils bazēs. Tas ir sākums brīvās Latvijas iznīcināšanai. Latvijas vācieši, paredzēdami kaŗu starp Vāciju un Krieviju, repatriējas. Viņi pārdod mēbeles un citas mantas, bet ņem līdz zirgus, govīs u. c. lopus; lielas kastes piepako ar miltiem, putrainiem, sviestu, sieru, krējumu, bekonu un desām. Šīs labās mantas Vācijā sen jau dabūjamas tikai gramos uz kuponiem. Arī Alberta ielas vācieši, kas nesen bija draudzīgi, kļūst aizvien noslēpumaināki. Vēl drūmāku gara stāvokli padara prezidenta Ulmaņa radiatora latvju tautai, kurā viņš aicina, lai „katrs iegādājas labus apavus”. Vai šis zīmīgais prezidenta aicinājums jau paredzēja latvju tautas Golgātas ceļu uz Sibīriju? Vai viņš, tāpat kā dzejnieks Ed. Virza, paredzēja baigo gadu un tālos trimdas ceļus? — Drūmu pārdomu mākti Alnis un Janka Alberta ielā gaida švītīgo oficiēri. Tas iznāk no mājas dzeltenajā uniformā, ar modes pātadziņu lielmanīgi sit pa spidīgajiem stulmu zābakiem. Vai viņš jau redz sevi augstā amatā un vingrina roku latviešu zemnieku pēršanai? Vācietis iet uz centrāltirgu. Viņš soļo cauri milzīgajām hallēm, vēro lielos produktus kalnus. Vai viņš ziņo izsalkušajam Hitleram, kādas Latvijā bagātības? Droši vien!

Izradījās, ka oficiēris bija izgriezis arī fotouzņēmumus no laikrakstiem un žurnāliem par kaŗavīru dzīvi, apmācībām,

parādēm, pulku svētkiem, Kara skolas izlaidumiem, un tos nosūtījis uz Vāciju. Viņu sodīja ar 8 gadiem cietumā, bet vācu laikā to atkal redzēja staigājam privātā pa Rīgas ielām. Resno pulkvežleitnantu uz aizdomu pamata atvaļināja no armijas. Hitlera kara bungu dārdi aicināja viņu un baronu citiem uzdevumiem. Tie aizbrauca uz Vāciju.

Lappa

Brīvības gados mūsu valdībai diemžēl neizdevās nodibināt ciešas, draudzīgas attiecības ar pārējām Baltijas valstīm. Tas neizdevās arī nelaiķim, Latvijas visspožākajam valsts vīram, ārlietu ministram, vēlāk ministru prezidentam Z. Meierovicam. Ja toreiz Baltijas valstis būtu piekritušas Meierovica plānam par apvienību, vai tad Baltijas valstu karte šodien neizskatītos citāda? Lietuvas valdība, piemēram, savas Viļņas dēļ, ko bija okupējuši poļi, neatbalstīja Baltijas valstu konferenci, kuŗu vadīja mūsu gaišredzīgais politiķis...

Atmiņā nāk mazs bet raksturīgs notikums pēc Vācijas sakāves un amerikāņu karavīru ienākšanas Tīringā 1945. gadā. Gadījās, ka Gotas pilsētā kādā skolā saplūda pāris desmit lietuvju, igauņu un latviešu ģimenes. Pilsētā jau klīda ziņas, ka Amerika Tīringu atdos krieviem. Amerikāņu karavīri bēgļus bagātīgi apgādāja ar pārtiku. Kāds latvietis bēgļu vārdā pateicās „jenku” majoram un pieminēja, ka baltieši šovakar svinēs svētkus par izglābšanos no sarkanās armijas un rītu bēgs tālāk, ārā no Tīringas. Viņš minēja arī, ka šovakar ir baltiešu, bet it sevišķi latviešu svētki — Jāņi un lūdza arī amerikāņus līgot. „Jāņa tēvs” — majors apgādāja dzērienus, bet dienesta pienākumu dēļ ilgi nevarēja palikt. Pie sirsnīgā „kopējā galda” skolas mauriņā skanēja igauņu un latviešu dziesmas, bet lietuvji atteicās piedalīties.... Ar gandarījumu tādēļ jāmin latviešu un lietuvju sadarbība spiega Lappas izsekošanā un apcietināšanā.

1937. gadā Lietuvas izlūkošanas dienests ziņoja mūsu valdībai, ka no viņu galvaspilsētas Kauņas Rīgā iebruks lietuvju pāris — vīrs un sieva. Vīrs uzdodoties par tirdzniecības aģentu. Viņš kādu laiku arī bijis Lietuvas konsulāta darbinieks Ļeņingradā, bet spiegojot Maskavas labā. Viņa sieva esot Kauņas operas dziedone. No Kauņas vēl ziņoja, ka spiegs Lappa mēģināšot satikties ar kādu Rīgas spiegu un ka Lappu slepeni pavadišot lietuvju pretizlūkošanas darbinieks.

Kādā sestdienā mūsu zēni Rīgas galvenā stacijā sagaida Kauņas vilcienu. No 1. klases vagona izkāpj Lappa ar sievu,

abi labā izskatā, labi gērbušies, īpaši sieva — operdziedone. Ormani viņi brauc uz Metropoles viesnīcu 13. janvāra ielas un Aspazijas bulvāra stūrī. Zēni ievēro, ka viesnīcas tuvumā uzturas divi vīrieši, arī it kā ielu aktieři — tādi kā viņi. Tie vēlāk izrādās Lappas pēdu izsekotāji no Kauņas. Pēc dažu stundu atpūtas Lappa ar sievu iznāk no viesnīcas un iet pa Aspazijas bulvāri līdz Audēju ielas stūrim, tad Armijas ekonomiskā veikala virzienā. Tur cilvēku drūzmā Lietuvas izlūkošanas vīri pazaudē Lappu pāri, un mūsu zēni savukārt pazaudē Kauņas vīrus. Tomēr Kauņas izlūkošanas dienestam ir zināms, ko tas paziņo arī mūsu vadībai, ka Lappa var apmeklēt kādu dzīvokli Brīvības un Aizsargu ielu stūrī, kur kāda lietuviete izdod istabas ceļotājiem. Pēc vadības rīkojuma zēni steidzami ieņem minēto dzīvokli un visas personas aiztur un izolē. Vēlā naktī ierodas Lappa ar sievu. Lappa redz, ka iekritis slazdā, bet kad viņš grib bēgt pa kāpnēm lejā, stipras rokas viņu satver un drošības dēļ uzliek roku dzelžus.

Lappu sodīja ar 8 gadiem cietumā, un Lietuva vēlējās viņu izprasīt tiesāšanai savā zemē, bet tas nenotika 1940. gada pārmaiņu dēļ.

Ivans, Klāra

1938. gadā Padomju Savienības sūtnis Latvijā bija Derevjanskis, bet militārais pārstāvis pulkvedis Ivans Zavjalovs. Sūtniecības nams atradās Antonijas ielas un Plkv. Kalpaka bulvāra stūrī. Lai izvairītos no incidentiem, vērstiem pret krievu sūtniecību vai tās darbiniekiem, nama tuvumā atradās policijas postenis. Valdība centās lielajam austrumu kaimiņam parādīt iespējamo pretimnākšanu, lai tikai uzturētu draudzīgas attiecības. Bet ekspansīvajam kaimiņam bija pavisam citi plāni. Tas slepeni kala dzelzs cilpu, lai brīvo Latviju nožņaugtu. Kaut gan Latvijas valdība padevās Maskavas spiedienam un atļāva ierīkot Latvijā „draudzīgās” sarkanarmijas bāzes 1939. gada rudenī, kas nozīmēja Maskavas kontroli, krievu spiegi joprojām darbojās visās malās.

Arī militārais pārstāvis Ivans saņem Maskavas pavēli izspiegot Latgales galvenos ceļus un tiltus, ko viņš sūtniecības limuzīnā ērti var izdarīt, jo viņam nevar liegt apskatīt ezerzemi Latgali. Citus viņa spiegošanas uzdevumus vadībai pilnīgi neizdodas noskaidrot. Ivans ir krievu tautības, 38 gadus vecs, tumšmatis, vidēja auguma, inteliģenta izskata, vienmēr gludi skuvies, labi gērbies arī privātā uzvalkā.

Ir vasara, jūlija mēneša pievakare, kad zēni sāk novērot sūtniecību. Ap desmitiem vakarā no nama sētas izbrauc melns limuzīns, kuņā zēni ierauga Ivanu uniformā. Viņi ļauj diplomata limuzīnam pazust Brīvības ielas virzienā.

Nākamā reizē zēni ierauga Ivanu iznākam privātā un acenēs. Ielas stūrī viņš ieiet telefona būdā un, caur lodziņiem apkārtni vērodams, it kā sarunājas pa telefonu. Tad iznāk no būdas un iet pa Valdemāra un Elizabetes ielām. Pie piena restorāna Brīvības ielas stūrī viņš pēkšņi cērtas atpakaļ un, taustīdamies pa kabatām, vēro apkārtni. Tālāk iet pa Brīvības ielu un Dzirnavu ielas stūrī apstājas pie veikala ar trīsstūra skatlogu. It kā ieinteresēts, Ivans aplūko logā izliktās preces, bet patiesībā vēro nācējus no Elizabetes ielas pusēs. Pēc kāda laika iet atpakaļ uz Elizabetes ielas stūri un apstājas pie tramvaja pieturas. Vērodams apkārtni, viņš pa-

laiz divus tramvajus, bet kad pienāk trešais un sāk atkal kustēties, Ivans veikli tajā ielec un aizbrauc. Zēni ļauj „trakajam” Ivanam pazust.

Pēc kāda laika zēniem uzsmaida laime, kā saka — „cepts cālis iekrīt mutē”. Kāds vecs muitas darbinieks ieiet Širona restorānā, lai pirms mājā braukšanas, kā parasts, iedzertu glāzi alus. Viņš to var atļauties, jo ilgi kalpodams paguvus uzcelt jau mājiņu Biķernieku ielā sev un vecenei un var vēl izdot atsevišķu istabu un virtuvi kādai krievu atraitnei ar meitu Klāru, no kā „arī savs kapeiks ienāk”. Kamēr muitnieks pie galdiņa dzesē slāpes, turpat gadās atsēsties mūsu zēniem. Muitiniekam smukie zēni patīk, jo šķiet „riktīgi” latvieši. Viņš sāk jokot: „Ziniet ko, puikas? Kāds krievu palkavnieks piesīt soroku mūsu Klārai, bija nesen atbraucis ar savu baigo autiņu, — vai jūs nevarat tam krievam izgriezt pogas?” Zēni pārsteigti klusē, bet tad attopas un „iejūtas” lomā. Viņi muitiniekam izmaksā un pajoko, bet pēdu apakšas deg, — tādēļ drīz atvadās no „zelta vecīša” un steidzas ziņot svarīgo atklājumu vadībai. Izpētot, kādi iedzīvotāji pierakstīti muitnieka mājiņā Biķernieku ielā, tiešām viss saskan ar to, kas krogū dzirdēts. Klāra ir šķirtene, 30 gadus veca, dzimusi Ķījevā. Nav viņai atzīmēta nekāda nodarbošanās. Apkārtējie kaimiņi domā, ka Klāra „ķerot” vīriešus. Zēni sāk novērot Biķernieku ielu, un viņiem laimējas. Kādu dienu no Biķernieku autobusa izkāpj Ivans privātā un satiekas ar Klāru. Pēc dažām dienām Klāra iznāk no mājas tērpusies kostīmā; viņai glīts augums, arī ietērs bez vainas, tikai neintelligenta seja. Viņa iekāpj autobusā un brauc uz pilsētu. Brīvības bulvārī izkāpj un pa Raiņa bulvāri aiziet uz galveno staciju, no kurienes ar vilcienu brauc uz Ventspili. Nonākusi galā, viņa no stacijas ormanī dodas uz Pils ielu un iegriežas kādā frizētavā. Zēni Klāru nesagaida, bet noskaidro, ka viņa naktī pārgulējusi pie frizieres Barkānes, kas viņas draudzene, arī krieviete.

Otrā dienā Klāra brauc atpakaļ uz Rīgu. Pēc kādas nedēļas, gērbusies citā kostīmā, viņa iesēžas Biķernieku autobusā, brauc līdz Brīvības bulvārim un pie Žokejkluba veikala izkāpj, tad ieiet Parka pagraba restorānā un pazūd atsevišķā kabinetā. Pēc brīža iznāk no kabineta kopā ar kādu ebrēju

un pie bufetes izvēlas dažādas maizītes, tad abi ieiet tīnīkaļ kabinetā. Vēlu naktī Klāra ar taksi aizbrauc Biķernieku virzienā, bet ebrējs tumsā pazūd. Pēc dažām dienām Klāra aizbrauc uz Jelgavu, iegriežas Lindes viesnīcā, kur atkal satiekas ar kādu ebrēju. Zēni uzzina, ka viņa vecākiem Jelgavā pieder veikaliņš, pārējais paliek nenoskaidrots.

1939. gada februārā mēnesis Latvijā bija ne tikai bagāts ar sniegu, bet arī sals reizēm nokrita pat zem 30 grādiem. No tālienes Biķernieku ielas mājiņas Rīgā izskatās kā sniegā iegrimušas, un tikai kūpošie skursteņi liecina, ka tur dzīvo cilvēki un sildās pie krāsnīm. Lielais sals nekavē nemierīgo Klāru doties tālā ceļā. Silti saģērbusies, viņa brauc no Vidzemes stacijas uz Daugavpili. Tur ormanim liek sevi vest uz Centrālviensību. Drīz mūsu zēni ierauga viņu tur darbojamies kā bufetes dāmu, kopā ar kādu viesmīli. Zēniem izdodas novērot, ka Klāra iedod viesmīlim vēstuli, kas to iemet Valdemāra ielas pasta kastē. Ar pasta priekšnieka ziņu vēstuli atrod un nofotografē. Klāra to adresējusi savai mātei Biķernieku ielā un raksta krievu valodā: „Es, māmiņ, laimīgi atbraucu, bet „viņu” vēl neesmu satikusi.” Vadība domāja, ka vēstule domāta Ivanam, un „viņš” ir kāds spiegs Daugavpili, vai arī tāds, ko vēl gaida pār robežu no Maskavas. Drīz pēc tam nāca rīkojums tālāku izsekošanu pārtraukt, jo aizvien vairāk valsts dzīvē kļuva jūtams „draudzīgā kaimiņa” iespaids.

1940. gada 17. jūnijā, kad sarkanarmija un krievu slepenā dienesta iestādes ieradās Rīgā, neviens no varenās valsts pārstāvjiem vēl neparādījās armijas stābā, un tādejādi iespējams sadedzināt svarīgos slepenos dokumentus III nodaļas centrālapkures krāsnī un dažos kamīnos, pie kam nokārtne oda pēc deguma un papīru plēnes gāzās ārā pa skursteni. Varbūt šai sakarā militārais pārstāvis Ivans tika atrasts nošāvies sūtniecībā?.. Tikai pēc trim dienām armijas stāba III nodaļā ieradās pulkvedis no Maskavas, sveicināja darbiniekus un paziņoja, ka viņš pārņem nodaļas vadību. Visiem izmaksāja arī algu. Vēlāk izrādījās, ka „krieviskais” pulkvedis, ja vajadzēja, prata gluži labi runāt latviski. Pēc dažām dienām viņš paziņoja, ka III nodaļas darbiniekiem jāierodas reģistrēties kādā iestādē pie Doma baznīcas. No tu-

stpa-
aiķemiek
stpa-

1971-72
1972-73
1973-74
1974-75

Liels sals nekavē...

rienes viņus sūtīšot uz Maskavu īpašosursos. Nav zināms, kas ar viņiem tālāk notika. 1941. gadā, vāciem ienākot Rīgā, noskaidrojās, ka Klāra 1940. gadā dzimtsarakstu nodaļā registrējusies ar kādu sarkanarmijas pulkvedi Kaverīnu, kas kaņam sākoties bija pametis sievu un aizbēdzis kopā ar armiju. Klāru un viņas draudzeni Barkāni, kas no Ventpils bija pārcēlusies uz Rīgu, vācu slepenā policija arestēja un aizveda.

Matisons, Fridrichsons un Š.

1933. gada pavasarī Alnis un Janka sāka novērot vispopulārākā Latvijas spiega — mērnieka Matisona, kā arī viņa palīgu: Daugavpils garnizona kapteina Fridrichsona un Rīgas pilsētas inženiera Š. gaitas.

Matisons dzīvo Aizsargu ielā un kādā namā ir ē mēbelētu istabu. Viņš strādā Valsts mērniecībā Jēkaba ielā. Matisons ir latvietis, liela auguma, kareivīgu stāju, 48 gadus vecs, melniem matiem. Vienmēr labi ģērbies. Tai pašā dzīvoklī dzīvo viņa draugs B., kas strādā kriminālpolicijā. Vēlāk izrādījās, ka meistarspiegs Matisons bija tik labi nospēlējis savu lomu, ka draugs nekā nebija nojautis par Matisona spiega gaitām. Matisons bija gan viņu izmantojis kā labu dekorāciju ārienei, jo draugs bija ne tikai uzticams valsts ierēdnis, bet arī radnieks kriminālpolicijas priekšniekam. Pēc 1917. gada revolūcijas Matisons bija komandējis kādu sarkano latviešu strēlnieku vienību un apbalvots ar sarkanās zvaigznes ordeni. Spēles beigās, kratot Matisona istabu, gultas matracī atrada dažas nozīmīgas vēstules, sarkano ordeni un apbalvošanas apliecību.

Tagad sekosim Matisonam. Kopā ar draugu viņš iznāk no mājas un jautri runādamies iet pa Marijas ielu Iekšrīgas virzienā. Dažreiz apstājas pie lielāko veikalu skatlogiem, kur viņš draugam kaut ko rāda, bet patiesībā loga atspīdumā vēro ielas gājējus aizmugurē. Pēc tam Matisons aiziet darbā. To pabeidzis, viņš soļo pa Smilšu ielu, ieiet Bastejkalna apstādījumos, atsēžas uz sola, vēro apkārtni un Brīvības bulvāri. Tad dodas uz bulvāra stūri, kur uzturas apavu spodrinātājs. No krēsla patlaban ar nospodrinātiem zābakiem pieceļas 50 gadus vecais Rīgas pilsētas inženieris Š., labi paēdis, resns kā tauku klučis. Matisons ar viņu dažas minūtes sarunājas. Š. dodas uz mājām Raiņa bulvāri, bet Matisons iet caur operas apstādījumiem un vairākas reizes sāniski skatās atpakaļ Tālāk soļo gar augstskolu, caur Vērmanes dārzu un pa Elizabetes ielu. Sekošana spiegam kļūst aizvien grūtāka. Pēkšņi viņš ieslīd Berga bazārā, bet drīz jau ir atpakaļ uz

ielas. Alnis ieņem jaunu pozīciju Marijas ielas stūrī, jo zina Berga bazāra otru izeju. Tomēr beigās Matisons nozūd.

Otrā rītā Alnis un Janka atkal seko Matisonam. Spiegs ir mierīgs un svilpodams iegriežas darba vietā. Ap desmitiem iznāk, nesdams mērniecības instrumentus. Pasaucis ormani, aizbrauc pa Latgales ielu uz 6. Rīgas un 4. Valmieras kājnieku pulku karavīru mītnēm. Dažas stundas viņš mērī karavīru apmācības laukumu un brīdi sarunājas ar Vidzemes divīzijas komandiera palīgu ģen. Kļaviņu.

Te jāpiemin, ka ģen. Kļaviņu, ko uzskatīja par „kreisu”, pēc Ulmaņa 15. maija apvērsuma atvaļināja no armijas. Krieviem okupējot Latviju 1940. gadā, viņu iecēla par Tautas armijas, pēc tam — korpusa komandieri. Vēlāk viņu tomēr apcietināja un deportēja. Vai viņam kāds sakars ar spiega Matisona darbību, nav zināms.

Sekosim tālāk spiegam. Beidzis mērīt, Matisons atgriežas darba vietā Jēkaba ielā, bet drīz atkal iznāk un ar ormani brauc uz Vidzemes staciju. Pienāk Cēsu vilciens, un Matisons sagaida ap 30 gadus vecu, glīta izskata sievieti. Ormanī viņi aizbrauc uz Matisona dzīvokli, kur sieviete paliek visu nakti. (Vēlāk noskaidrojās, ka daiļā cēsniiece ne tikai mīlēja Matisonu, bet piegādāja viņam arī ziņas par Cēsu garnizonu un augstākiem virsniekiem). Otrā rītā Alnis un Janka seko mīlas pāritim Marijas ielā. Cik cēsniiece ir mierīga un laimīga, tik Matisons nervozs. Dažbrīd viņš paņem cēsnieci zem rokas, tad atkal atlaiž un bieži skatās atpakaļ. Pēkšņi viņi iegriežas Ģertrūdes ielā. Alnis zina šai ielā namu, kam ir otra izeja uz Lāčplēša ielu, tādēļ sūta Janku postenī uz Avotu un Lāčplēša ielu stūri. Matisons ar draudzeni arī nozūd šai namā. Vēlāk zēni viņus ierauga Lāčplēša ielā. Matisons ir nomierinājies un mīlīgi čalodams ar cēsnieci, iet uz Vidzemes staciju. Tur viņa ar Valmieras vilcienu aizbrauc, bet Matisons atgriežas darbā. Nostrādājis savas stundas, viņš iznāk, taisa parastos spiega trikus un mazajā Zirgu ielā pazūd. Pēc kāda laika zēni viņu ierauga Vaļņu un Teātra ielu stūrī. Aspazijas bulvārī Matisons iekāpj 11. līnijas tramvajā un aizbrauc Mežaparka virzienā. Pret Čiekurkalna ūdens torni izkāpj un iet pa Prospektu gar galvenām artilērijas noliktavām. Spiegs nervozi uzvedās un pazūd. Bet zēniem lai-

mējas — pēc kāda laika viņi satraukto spiegu sagaida mājā Aizsargu ielā. Vēlāk Matisons atkal iznāk, bez platmales, bet maskējies ar tumšām acenēm. Marijas ielas stūrī viņš iedrāžas kādās parādes durvīs. Tad pēkšņi ir atpakaļ uz ielas un iet pa Aizsargu, Brīvības un Dzirnauvu ielām. Viņš bieži skatās kabatas spogulī un sukā matus, bet patiesībā spiegs spoguļa atspīdumā vēro gājējus aizmugurē. Tālāk viņš iet pa Alberta ielu, gar Padomju savienības sūtniecību, kad apstājas un it kā darbojas ap korpēm, bet patiesībā skatās krievu sūtniecības namā. Ejot gar Polītiskās pārvaldes namu, meistarspiegs atkal skatās kabatas spogulī. Tālāk iet pa Plkv. Kalpaķa bulvāri, bet nu bez acenēm. Alnim un Jankam sekošana kļūst arvien grūtāka. Arī viņu maskēšanās piederumi — cepures, pīpes acenes, jau izlietāti. Viņu laime tā, ka Matisons, beidzot nomierinājies, lēnā gaitā iet uz Brīvības bulvāri, kur skatās pulsteni. Viņš iegriežas kanāļa apstādījumos, tur lielie lapu koki aplāpē gaismu. Tieši pulksten deviņos pie Bartoli laika novērošanas instrumentu būdiņas, pretī augstskolai, Matisons satiekas, redzams, pēc iepriekšējas norunas, ar kādu krievu jūrnieku. Sarokojoties, viens otram iedod aplokšnes, un katrs aiziet uz savu pusi. Svarīgo ziņu aplokšni rokā turot, kas vēl paslēpta mēteļa kabatā, jūrnieks ātrā gaitā dodas uz Pārdaugavu. Iegriežas bēdīgi slavenajā Grāvju ielā un ieiet šaubīgā namā. Otrā rītā ar kādu preču kuģi krievu jūrnieks aizbrauc uz Somiju. Mēs vēl tiksimies ar šo Maskavas slepeno kurjeru. Bet Matisons, labi noglabājis aplokšni ar naudu, ko saņēmis, pārdodams ziņas par Latvijas aizsardzību austrumu ienaidniekam, pavisam mierīgs soļo uz labi mēbelēto dzīvokli Aizsargu ielā.

Ir iestājusies Latvijas jaukā vasara ar jūnija mēneša tveici. Rīdzinieki brauc atvaļinājumos uz dažādām Latvijas malām. Arī Matisons mērniecībā izprasījis atvaļinājumu. Lai spiegotu, un šoreiz Liepājā. Pirms Jāņiem, gērbies citā uzvalkā un maskojies ar citāda veida acenēm, viņš no galvenās stacijas aizbrauc uz Liepāju. Taisīdams parastos trikus, viņš iet pa Rīgas, Lielo, Kuršu un Klaipēdas ielām, tad ar autobusu aizbrauc Bernātu virzienā. Otrā rītā atgriežas Liepājā un, vērodams apkārtni, iet gar Rožu laukumu, pa Graudu ielu, Kurmājas prosp., gar koncertu dārza apstādījumiem.

Pēkšņi griežas atpakaļ un Graudu ielā ielec ejošā tramvajā, kas dodas kara ostas virzienā. Kādu stundu spiegs nozūd Aļņa acīm. Vēlāk viņš Matisonu ierauga Ģen. Baloža ielā kara ostā. Matisons iet gar virsnieku klubu un iegriežas Lāčplēša dārzā, kur patlaban koncertē kara orķestris. Pēc kāda laika Matisons atstāj kara ostu un brauc atpakaļ uz Liepāju. Pie Rožu laukuma viņš izlec no ejošā tramvaja. Alnim nav iespējams spiegam tālāk sekot. Vēl viņš redz, ka Matisons no Graudu ielas ieslīd Julianas ielā un tur nozūd. Dažas dienas nogaidījis, bet Matisonu Liepājā neatradis, Alnis atgriežas Rīgā. Arī Matisons drīz ir atpakaļ galvaspilsētā. Ģērbies citas krāsas uzvalkā, viņš ātri iet pa Aizsargu un Tērbatas ielām. Elizabetes ielā kino Maskas un Splendid Palace vitrīnu atspīdumā Matisons vēro aizmuguri. Tad šķērso ielu, grib it kā ieiet mazā Vērmanes dārza restorānā, bet pēkšņi cērtas atpakaļ un iet uz Brīvības ielu, kur iegriežas piena restorānā. Pēc minūtes ir atpakaļ uz ielas un soļo pa Esplanādes laukumu. Pēc visu šo triku spēles meistarspiegam liekas, ka viņš tiešām gudri izbēdzis iespējamiem sekotājiem, tādēļ iet pavisam mierīgs, lai satiktos ar otru valsts nodevēju — kapteini Fridrichsonu... Iet gar mākslas muzeju, gar Strēlnieku dārzu un netālu no virsnieku kluba satiekas ar kapteini. Viens otram tie iedod aploksnes un tūlīn izšķīras. Matisons mierīgs dodas mājās. Glīta izskata, 47 gadus vecais Daugavpils garnizona kājnieku pulka kapteinis Fridrichsons, manāmi iereibis, jautri svilpodams iet uz Vidzemes staciju. Viņš iekāpj Daugavpils ātrvilciena guļamvagonā, bet nejutās apmierināts, jo kupejā novietojies vēl viens pasažieris. Iereibušais, vieglprātīgais kapteinis izdara spiegam pavisam nepiemērotu darbību: vagona galā, gaitenī, viņš izņem no aploksnes Matisona doto naudu — lielu žūksni Latvijas desmit latu zīmes un „vienā ķiršu mierā”, sev un Alnim par prieku, to pārskaita. Tā bija nauda par nodotām slepenām ziņām — Maskavas slepenam dienestam. Matisons savukārt Maskavas sūtīto naudu saņēma no kurjera — krievu jūrnika. Jāpieņem, ka iznesīgais spiegs Fridrichsons neapzināti piekrāpa čekas vadību. Vieglprātīgais Fridrichsons uzticējās Daugavpils pretizlūkošanas virsniekam B., kas viņam piegādāja izdomātus ziņojumus, un tos tālāk nodeva Matisons un krie-

RESTORĀNS

viens otram iedod aploksnes...

vu jūrnieks.

Afgriezīsimies tagad guļamvagonā. Latvijas labi atalgo-
tais un spoži apgērbtais kapteinis apdomīgi noglabā naudas
zūksni formas svārkū iekšskabatā un laimīgs atgriežas kupe-
jā. Viņš jau plāno, ko ar šo naudu darīs. Pulka veikalā liels
parāds, vismaz daļu vajadzētu nosegt: Redzēs... Būs arī
nauda kāršu spēlei. Ja padomā, — prāvas summiņas notriek-
tas... Būs sievai Ninai dārgām drānām un spožām uzdzi-
vēm... Daugavpils stacijā Fridrichsonu sagaida tempera-
mentīgā krieviete Nina, arī raitnieks no pulka ar spožu
pajūgu. Laulātais pāris metas apkampienos. Un kādēļ gan
ne? Nina zina, ka drīz viņas augumu klās jauns, elegants,
labi pašūts sudraba brokāta vakara tērps... Bija jau aiz-
domas, ka Fridrichsons spiegot sācis Ninas pierunāts. Lai
tiktu vaļā no parādiem, varētu labi apgērbties un dzīvot. Tad
nu steidzies, kaptein, uzdzīvot! Centrālcietumā tev jau gata-
vo vietu, lai tu beidzot, pēc negulētām naktīm, reiz kārtīgi
atpūstos...

Iestājies rudens. Latvju zemnieks ievāc ražu, pelnīto algu
par sūri grūto darbu un negulētām naktīm. No pārstrādā-
šanās mugura un rokas stīvas un pirksti liki, bet viņš smai-
da! Šoruden ir bagāta raža. Būs visa kā diezgan līdz nāka-
mai ražai. Arī nodevēji un spiegi: Matisons, Fridrichsons, Š.,
barons, Černovs un citi mielosies pie gaļas podiem un ar
Latvijas bagātībām dzīvos kā Leiputrijā, arī skaistā Ninā...
Spiegiem tāpat pienācis rudens, un par „darbu” jāsaņem
alga.

Alnis un Janka atkal aizvada Matisonu darbā un pēc darba
mājā. Vakarā viņš iznāk pārgērbies un maskējies ar acenēm.
Spēlē atkal parasto teātri: Brīvības bulvārī, Žokejkluba vei-
kala skatloga atspīdumā vēro gājējus aizmugurē un reizēm
skatās pulkstenī. Septiņos viņš iet uz zināmo Barloti māji-
ņu, kur atkal satiekas ar paziņu — Maskavas kurjeru. Viens
otram viņi iedod aploksnes un tūlīņ izšķīras. Matisons soļo
uz Tērbatas ielas pusi un ieiet kino Marine. Kurjers dodas
gar operu, galveno pastu un — netālu no prefektūras, viņu
arestē un novieto drošā vietā. Īpaši iešūtā kabatā kurjera
svārkos atrod Matisona doto aploksni ar Daugavpils pretizlū-
košanas virsnieka B. izdomātām militārām ziņām Maskavas

slepenam dienestam, ko viņš nodeva kapteinim Fridrichsonam un pēdējais savukārt Matisonam. Pārmeklējot kurjera drēbes, atrod arī mazu zidpapīru ar rakstu šifrā.

Noskatīties kinoizrādi, Matisons dodas mājās. Otrā dienā viņš uz darbu neiet un no mājas iznāk tikai vēl vakarā, kad ar taksometru brauc uz Vidzemes staciju. Tur iekāpj Daugavpils nakts vilciena 3. klases vagonā. Viņš izvēlas nodalījumu, kur sēž kāda sieviete, sāk ar to draudzīgi sarunāties, tēlodams kavalieri, bet patiesībā spiegs pasažieres klātieni izmanto maskēšanās nolūkiem.

Visām izrādēm ir pēdējais skats un publikas aplausi. Matison, tavai ilgajai spiega spēlei arī pienācis pēdējais skats! Publikā ir četri valsts drošības sargi, kas aplausu vietā drīz tev uzliks roku dzelžus!.. Daugavpils stacijas peronā Matisons satiekas ar kapteini Fridrichsonu, bet nodevēju atkalredzēšanās brīdī atskan pavēle: „Rokas augšā, Matison un Fridrichson!” Kapteinim Fridrichsonam pavēles ir asinīs, tas tūliņ paceļ rokas. Bet ne šefs Matisons! Viņš izlaužas no aplenkuma, iejaucas pasažieros, kas ir uz perona, aizmezdams elegantu, nodevīgo portfeli pāri sētai. Tajā ir Maskavas atsūtītais kārtējais naudas zūksnis no instrukcijas „jauniem darbiem”. Bet — atskatot brīdinājuma šāvienam, arī meistarspiegs, mērnieks Matisons paceļ rokas un padodas.

Kad Matisona palīgspeigu — Rīgas pilsētas inženieri š., kas vāca ziņas par Latvijas valdību, valsts administratīvām iestādēm un to vadītājiem, arestē viņa greznā dzīvokļa guļamistabas ozolkoka dūnu mīkstā gultā, nodevējs raud, jo nu būs uz vairākiem gadiem jāšķirās no gaļas un medus podiem, būs jāguļ uz koka nāras cietumā, kas arī notika, jo viņu ieslodzīja uz 8 gadiem.

Tiesā mērnieks Matisons neatzinās spiegošanā, un viņam piesprieda 12 gadus cietuma. Kapteinis Fridrichsons atzinās un nožēloja kauna darbu, tādēļ dabūja 10 gadus, bet viņam atņēma uz visiem laikiem kapteiņa skaisto uniformu. Nina Fridrichsone zaudēja Daugavpils „kapitān damočka” titulu, un virsnieku sabiedrība viņu izstūma. Viņa strādāja Rīgā, Antonijas ielā, pagraba veļas mazgātavā un dzīvoja pieticīgā istabā; vēlāk apmetās uz laukiem.

1940. gads, atkal jaukā Latvijas vasara. Bet tauta ir satrauk-

ta un neziņā par nākotni. Jau mesti kauliņi par brīvo Latviju. Pēdējo reizi izskan neatkarīgās Latvijas dziesmu svētki Daugavpilī. Vecajā Eiropā jau vairākas brīvas valstis ir iekarotas un zaudējušas patstāvību. Daudzi valstsvīri un augsti virsnieki ir nošauti vai smok cietumos. Hitlers ar Staļinu noslēguši arī brīvās Latvijas iznīcināšanas līgumu, un 17. jūnijā to izpilda krievu sarkanā armija. Izsalkušie krievi un mongoļi ar tanku masām sabradā, saārda laimīgo, brīvo Latvijas zemi. Valsts prezidenta pils tornī Latvijas sarkanbaltsarkano karogu norauj un tā vietā uzvelk sarkano komunistu karogu. Maskavas emisārs Višinskis jau sameklējis tautas nodevējus un pagrīdniekus jaunajai latviešu komunistu valdībai ar Kirchenšteinu, Vili Lāci un Dambīti galvgalā. Pirmā cēlienā, domātu ārzemju apmānīšanai, Višinskis inscenē tautas pateicības gājieni „tēvam un skolotājam” Staļinam. Ar krievu tanku varu Daugavmalā sadzītas latviešu karavīru vienības, policisti, studenti un skolnieki. Tiem galvgalā soļos no Maskavas atsūtītā „brālīgā strādnieku delegācija”, kas izskatās pēc Pugačeva burlaku bandas. Šai „delegācijai” Višinskis liek nest lielu plakātu, uz kā uzkrāsots prezidents Ulmanis zārkā. Gājieni iet pa Valdemāra ielu, galvgalā ķērcošs krievu orķestris. Nacionālā teātra balkonā novietojušies Višinskis un Kirchenšteins, tie aicina kliegt urrā Staļinam. Dzērumā aizsmakušām balsīm maskavieši blauj kā vērsi. Latvieši, sakoduši zobus, cieš klusu. Tas pats atkārtojas pie krievu sūtniecības. Beigās gājieni atgriežas Daugavmalā, pretī prezidenta pili, kur uz Višinska pavēli krievi plakātu noslēcina Daugavā, tā simboliski parādot prezidenta Ulmaņa un brīvās Latvijas iznīcināšanu. Otrā cēlienā Višinskis liek Vilim Lācim un citiem nodevējiem izgreznoties sarkanām lupatām un iet uz centrālcietumu atsvabināt „nevainīgi notiesātos brāļus”. Starp tiem arī Matisons, Fridrichsons un inženieris Š. Par nopelniem spiegošanā Matisonu iecēļ par Rīgas aprīnķa izpildkomitejas priekšsēdi, bet Fridrichsonu par Jelgavas aprīnķa priekšnieku. Inženierim Š. tiek Latvijas inženieru biedrības priekšnieka, patiesībā — likvidatora amats.

Beigu vārds

Bez Alņa un Jankas, diviem armijas stāba III nodaļas darbiniekiem, kas pašreizējā darbojās slepenā dienesta izlūkošanas un izsekošanas gaitās un pelnīti tagad atpūšas aizsaules dārzos, vēl jāpiemin pārējie astoņi darbinieki, kuri ar tādu pašu sirdsdedzi un mīlestību brīvās Latvijas labad dienu un nakti modri veica savu darbu, bet kuŗu darbība šajā grāmatā tieši nav minēta. Arī viņi jau atpūšas aizsaules dārzos.

LIELI VĪRI, LIELAS KĻŪDAS

Jāpiemin brīvās Latvijas armijas virspavēlnieks, visu šķiru Lāčplēša ordeņa kavaleris, daudzu ārvalstu augstāko goda zīmju nesējs, kara ministrs ģenerālis Balodis. Vēsturniekiem tiešām grūti atrast iemeslu, kādēļ Latvijas atbrīvošanas cīņu aktīvākie vadītāji, kā arī 15. maija apvērsuma radītāji — lielais valstsvīrs Ulmanis un lielais karavīrs ģenerālis Balodis pēc izcilajiem padarītajiem darbiem, kas prasīja visciešāko sadarbību, vislielāko uzticību un mīlestību, Latvijas pēdējos gados vairs nesapratās. Ģen. Balodis pat tika izstumts no valdības un atstādināts no visiem amatiem. Vai vainīgs bija baltvācietis Munters? Vai ministrs — tautā dēvētais „troņmantnieks”? Vai kāršu spēle Mazajā Vērmanītī? Vai labsirdīgais ģenerālis bija kritis viltīgo, bagāto veikalnieku nagos? Šie un vēl citi jautājumi laikam paliks neatbildēti. Viens liktos pierādīts: Balodis vēlējies, lai Ulmanis atļauj tautai nobalsot, kādu valsts iekārtu tā vēlas, bet Ulmanis kavējies to darīt, jo baidījies pazaudēt vadonības krēslu.

Jāpieņem, ka pēc ģen. Baloža aiziešanas no kara ministrijas, arī III nodaļas vadītāja plkv. Viģanta stāvoklis kļuva nestabils, jo aiz muguras vairs nestāvēja lielais kalpakietis kopš atbrīvošanas cīņu laika. Varbūt tādēļ Viģantu, kam Balodis bija pilnīgi uzticējies, piešķīris lielas tiesības un pilnvaras un kam bija padoti arī visi militārie pārstāvji ārzemēs, jaunais kara ministrijas saimnieks ģen. Berķis „dienesta la-

bā" atbrīvoja, un par III nod. priekšnieku iecēla plkv. Celmiņu. Vīgantam tika militārā pārstāvja postenis Polijā...

Daudz arī runāts par III nodaļas sevišķās aģentūras vadītāju Cauni. Un kā gan ne? Viņam taču bija jātēlo tik dažādas lomas Rīgas sabiedrībā! Viņam bija jābūt labam aktierim un režisoram dzīves skatuvē. Viņš bija tas, kas sagatavoja pretizlūkošanas grupas desmit ielu aktierus. Skatuves aktieriem kādreiz gadījās, ka viņi bija „sliktā formā” vai „izkrita no lomas”. Turpretī Caunem un viņa zēniem — desmit ielu aktieriem nedrīkstēja būt nekādas „izkrišanas” vai „sliktas formas”, jo viņu pretspēlētāji bieži vien bija velnišķi rafinēti un labi sagatavoti. Pie tam zēnu spēle bija bez jebkāda teksta: vienīgais viņu teksts bija — savas zemes mīlestība.

Rīgas sabiedrība, ieskaitot Caunes studentu brālības biedrus, veco kalpakietī, lāčplēsi, atvaļināto leitnantu Cauni, ar eleganto stāju, inteliģenci — turēja aizdomās, ka viņš kalpo Maskavai! „Zinātāji” runāja: „Kāpēc Caune nepazuda, nebēga no atriebīgās sarkanarmijas un čekas nagiem? Vai viņš, viens no gudrākajiem stāba vīriem, būtu ticējis prezidenta Ulmaņa pēdējiem, naivi teiktajiem vārdiem: „Es palikšu savā vietā un jūs paliekiat savās!” Caune vismazāk varēja gaidīt apžēlošanu no Maskavas.” Pēc 17. jūnija Caune joprojām vairākas nedēļas dzīvoja savā aristokratiskajā Aristida Briana ielas dzīvoklī. Vēl vairāk: ar savu galvojumu viņš atbrīvoja divus bijušos aģentus no centrālcietuma! Bet kad Caune savā automašīnā krāva pēdējos čemodānus, kuri, domājams, bija piepildīti ar viņa šarmantās kundzes — kaukazietes elegantajiem tērpiem, kā no zemes izauga divi čekas virsnieki, un viņu ar sievu aizveda uz turieni, no kurienes reti kāds atgriežas...

Daudzkārt pierādījies, ka vadītājas personas, sarkanarmijai ienākot Latvijā, pazaudēja galvas, ieskaitot ģen. Berķi, kam, pārgērbjoties par zemnieku, laimējās izbēgt uz Somiju. Bet viņš, noticot sarkano solījumiem, brīvprātīgi atgriezās un nodeva sevi čekas rokās.

Jāpiemin arī slaidā auguma lāčplēsis, Daugavpils jātnieku pulka komandieris plkv. Buks. Armijas vadība viņam, kā militāri apdāvinātam, dzelteno jātnieku pulkveža uniformu apmainīja pret stāba ģenerāļa balto, ieceļot par armijas stā-

ba priekšnieka otro palīgu. Pēc 17. jūnija visus augstākos stāba virsniekus atvaļināja no dienesta. Gen. Buks aizbrauca uz tēva mājām Lēdurgas pagasta Tiltiņiem. Sieva atrada skolotājas darbu Rīgā. Kad 14. jūnijā sākās masveidīga latviešu aizvešana, sieva steidzās brīdināt vīru. Silti saģērbies, ar pārtikas sainīti rokā Buks piebiedrojās trim „meža brāļiem”, bij. valsts darbiniekiem, tuvējā mežā. Uz jautājumu: „Kāds jums šaujamaiss, ģenerāļa kungs?” Buks atbild: „Nekāds! Tas viņos var radīt aizdomas, un ja mūs atradīs slēpjamiem mežā, sods būs lieiāks.” — „Mežinieki” uzturas laukumalā, lai redzētu ģenerāļa māju un ceļu. Tad „viņi” nāk! Tiltiņos iebrauc smagā mašīna, kuņģā var saskatīt milici, pāris mongoļu ar šautenēm un vēl divus raksturīgajās čekistu ādas jakās. Buka sieva ar divi dēliem nēs ārā no mājas steigā savāktus drānu saiņus. Ģenerālis izšķir savu likteni, viņš saka: „Man jāturas kopā ar ģimeni,” un nodod sevi čekai, kas viņu ar ģimeni aizved.

Bija divi vīri, kas zināja, ka viņu mūža darbs sagrauts, kam nebija nekādu illūziju par komunistu žēlastību. Lai nebūtu jācieš spīdzināšanas, jāatklāj valsts noslēpumi, jānodod citas personas, viņi paši izdzēsa sev dzīvību. Tie bija: robežsargu brigādes komandieris ģen. Bolšteins un armijas stāba III nod. vadītājs plkv. Celmiņš.

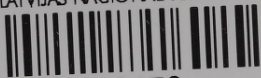
Noslēgumā lai man atļauts pateikties tiem tautiešiem trimdā, kas kaut kādā veidā veicināja šīs grāmatas iznākšanu. Apziņos, ka tā nav pilnīga. Lielajā starplaikā, kopš 1945. gada, daudz kas gājis zudumā, gan no iespiestā, gan no atmiņu apcirkņiem. Nelaikī Alnis un Janka dažus notikumus savās piezīmēs tikai fragmentāri atzīmējuši, un trimdas apstākļos bija nepieciešams ilgāks laiks, lai tos restaurētu iespējami tuvu patiesībai. Neskatoties uz grūto darbu, šī grāmata pastāsta dažus notikumus no brīvās Latvijas dzīves līdz tās bojā ejai, un daži notikumu apraksti tajā zīmīgi piekļaujas Latvijas 50 gadu jubilejas zvaniem, kas skanēs 1968. gada 18. novembrī visos latviešu centros.

Trimdā, ap 1967. gada
18. novembri.

S A T U R A R Ā D Ī T Ā J S

Ievads	9
<i>Spiegi:</i>	
Kruķis	11
Meijers	14
Černovs	22
Barons	24
Lappa	28
Ivans, Klāra	30
Matisons, Fridrichsons un Š.	35
Beigu vārds	43

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0302063476

0.70 g.

~~96-3~~
L 121